

A Bodzás-atyai kőtemplom

Az ezerszázhatvanas években történt, hogy Bodzás-atyá maroknyi magyar népe ott a Bőszhavas gödrében elhatározta, hogy kőből épít templomot magának, amit a portyázó kunok meg egyéb csatangoló hordák nem lesznek képesek többé fölgújtani. Mert Erdélynek abban az eldugott csücskében, távol minden királyi vártól és védelemre alkalmas településtől, bizony az akkori időben gyakorta megesett, hogy egy-egy kósza, zsákmányra éhes csapat besiklott a völgyek mentén s vitték, ami a markukba esett, legyen az jószág, élelem, szolgálóknak való gyerek vagy jóformájú hajadon. Ember-rablás ugyan ritkán esett meg, mert mihelyt megkondult odafönt a bajfa, már futott is a nép föl a havasba, ahova nem merte követni az ellenség, s vitt magával, amit lehetett. A kunyhókra azonban tüzet vetett a rabló banda s a fából épült templomot is földig égette. Már pedig a templomokra erősen büszkéek voltak a bodzás-atyaiak. Azt ugyanis elsőnek még Bodzás Atya maga építette az istenfélő néppel Szent László király úr idejében, aki a király pecsétes levelével jött volt közéjük s ott telepedett meg a bodzás erdő szélén. Illatos orvosságot főzött volt a bodza virágjából, ami sok minden ellen jó volt, s az Úristen dolgaira tanítgatta vasárnaponként a népet.

Már Bodzás Atya életében is kétszer égett le a fatemplom s az utána következő pálos atyát magát is elfogták a semmirevaló besenyőfélek s elevenen vetették a tűzbe. Ekkor keseredtek neki a népek s határozták el, hogy kőből építenek maguknak templomot, amin nem fog a tűz.

Öt éven keresztül dolgoztak rajta. Fejtették a sziklát, kopácsolták a nagy súlyos köveket, lóval, tehénnel mozdították, köteles rudakkal emelték a magosba s úgy illesztették össze, mint aki nem csak Istennek épít házat, de saját magának is, védelemre valót. Mikor végre is elkészültek vele, magos kősvénnyel vették körül s azon belül elfért a falu népe. Tákolt is magának menekülésre való kunyhót a kőfal védelmében minden család.

„Isten segítségével várat építettünk magunknak az Úr dicsőségére” – mondották a népek nagy bizakodással. Alig végeztek vele, jött is a baj. Tatár portya vetődött arra, királyi hadak elől menekülőben. Kongott az odvas fa fönt a gerincen, döngették a juhórzó pásztorok. De a nép nem menekült. Begyűlt a kőtemplom védelmébe. Asszony, gyerek be a templomba, férfiember íjjal, kópjával, doronggal a kőfal mögé. Jöttek a tatárok, lehettek valami hatvanan. Leugráltak lovaikkal, megrohanták a kőfalat. De aki fölkapaszzkodott valamiképpen, az már bukott is alá zúzott koponyával, vagy nyállal a hasában. Visszahúzódtak a fák közé. Aztán olvasztott szurokba mártott égő nyilakkal próbálták kifüstölni a bent lévőket. Ez majdnem sikerült is, mert úgy a templomon mint a kunyhókon fenyőfa kérgéből volt a fődél, s ez itt-ott már tüzet is fogott. Hordták a templom aljában buzogó forrás vizét vödörrel a legények hogy oltsák a tüzet, kevés maradt a kőfal védelmére s már itt-ott fölkapaszzkodott rá az ellenség s onnan nyilazta a népet, amikor odalent felharsant a kürt s a rablókat üldöző nemesi bandérium megjelent a hegy alján s vészelt velük. Bodzás-Atya megmenekült.

De tanult belőle a nép. Tova Korondra küldtek cserepesért s egy évre rá már égetett cserép fődte a templomot is meg a kőkeret hajlékait. Nagyobb baj aztán nem is esett hét évszázadon keresztül.

Ahogy telt az idő, háborúságok folytán megfogyatkozott a völgyek népe s a földesurak a hegyeken túlról hozattak oláhokat a földek művelésére. El is szaporodtak rendre körös-körül, Bodzás-Atyára azonban nem jutott belőlük, nem volt ott üres föld.

1918 őszén azonban akkorát fordult a világ, amelyet még soha azelőtt. Erdélyt leszakították Magyarországról s odadozták a mindössze félévszázados román királyságnak. A románok pedig azon nyomban ledöntötték az útszéli táblát, amelyen az állt hogy Bodzás-Atya kisközség s újat állítottak a helyébe, melyen a község neve mindössze ennyi volt: ATIA. Nevettek rajta az emberek, csóválták is a fejüket, de a román beszédű újfajta csendőrök védelmében arra intette őket egy haragos nézésű, úri gúnyás fiatalember, kinek vastag nyelve nehezen birkózott

a magyar szavakkal: „Te nem mered nyúlni állami táblához, mert nagy baj lesz abból! Ez itt mostantól fogva Nagyrománia! Ti érted?”

Nem értették ugyan az egybegyűlt magyarok, de hümmögtek s bólogattak hozzá, mert a csendőrök vállán szuronyos puska volt s az őrmesterük derékszóján akkora nagy pisztoly, hogy alig tudott járni tőle a sovány kicsi ember. S így aztán attól kezdve a falu neve nem Bodzás-Atya volt hivatalosan, hanem „ATIA”. Lényegében azonban egyelőre nem sok változás történt. Az iskolába új tanítót ültettek, aki beszélt magyarul is, románul is, a korondi jegyző irodájában román volt a hivatalos szó, értettek ott azonban magyarul is. Az emberek pedig továbbra is döntötték a fát, égették a szenet a környékbeli malmok számára és mivelték a maguk kis földecskéit, akárcsak azelőtt.

Lassan-lassan azonban nehezülni kezdett az élet. Egyre több román került az irodákba, Isten tudja csak, honnan jöhettek, hangosak lettek, veszekedők s aki magyarul mert szólani, arra ráförmedtek: Romániában vagy, prostu, beszélj románul!

Aztán újra háború híre kezdett terjedni. Fél Erdély visszatért nagy hirtelen Magyarországhoz, de Atya bizony Romániában maradt. Katonáságot telepítettek oda az új határ őrzésére. A katonaság elfoglalta a házak egy részét s kitelepítette az ott élőket a csűrbe, pajtába. Haragosak voltak a katonák, szidták a népet, „kutya magyarnak” neveztek mindenkit, akire megbosszankodtak. Előbb a legényeket majd a családos embereket is elvitték munkába. A havas megtelt bujdosókkal. Háború híre járta.

Aztán már hallani lehetett az ágyúszót is. Fegyveres románok járták a hegyeket, magyarokat kerestek s akit megleltek, azt ott nyomban agyonverték. Hetek múltával megjöttek a muszkák is. Ellepték a falut, mint a hangyák. Az asszonynépet a kőtemplomba gyűjtötte be a pap, de ez sem segített. Megtelt a falu sikítással, jajveszékéléssel.

Aztán ezek is elmentek s egy városi ruhás, magyarul beszélő fiatalember meghirdette a főlzabadulást, aminek kommunizmus volt a neve. Ugy is tűnt, mintha véget ért volna a baj meg a nyomorúság. Az emberek művelhették a földjeiket, jószágot is tarthattak, mindössze mindennek a felét be kellett szolgáltatassák a hivatalos embereknek. Ettől azonban még lehetett élni. Ki annyit vallott be, amennyit akart, a többit elvermezte valamelyik rejtett katlanban, ahova csendőr nem mert bémenni. Így volt a jószággal s a majorsággal is. Vizsgálat jött: terelték be a jószágot az erdőbe. Csak annyi maradt a pajta körül, hogy éppen legyen valami. Katlanok gübőjében pityókaföldek, törökbúzaföldek húzódtak meg ügyesen. Lehetett élni a főlzabadulásban.

Egyszerre azonban csak szorulni kezdet magyarok nyakán a hurok. A katonaságnál verést kapott az a legény, aki magyarnak merte mondani magát. Volt olyan, akit holtan küldtek haza, temetni, leszögezett koporsóban, amit csendőr őrizett. Ceausescu diktátor ostora lecsapott mindenkire, aki nem vallotta magát románnak és más nyelvet beszélt.

Aztán egyszerre csak óriási földgyaluk kezdtek dübörögni fölfele az úton. „Szedjétek össze a batyutokat, magyarok” – parancsolta a csendőr őrmester – „estére itt lesznek a teherkocsik s visznek le benneteket új lakóhelyetekre!”

Ettől aztán felzúdult a falu. Volt aki menekedett a havasba. Volt aki makacsul ott maradt s azt mondta: „Élve nem visznek el innen!” Akit el tudtak kapni, azt feldobálták a teherkocsikra, aki ellenkezett azt lelőtték. Estére üres volt a falu, mint a holt ember szája. S másnap reggel megindultak az óriási gépszörnyetegek és két nap alatt legyalulták Bodzás-atyát a föld színéről.

Utolsónak a kőtemplom maradt ott fönt a temetődomb tetején. Előbb a temetőt szántották föl a rettenetes gépek. Alászántottak mindent: kópjafát, sírkövet, holtak csontjait. Aztán nekiestek a templomnak. (A kőfal addigra már leomlott volt, a temetőt kerítette csak.)

A pap a templomba zárkózott. Rátörték az ajtót, verték, kihurcolták s odakötötték egy erdőszéli fához, hogy onnan nézze végig az ősi kőtemplom pusztulását.

Először is gödröket ástak a templom négy sarka alá és megtöltötték robbanó anyaggal. Aztán robbanó anyagot tettek a falak tövébe belülről is majd kigöngyölítették a hosszú vezetéket az erdő fái közé s odakiáltottak a papnak: „Nézd, parintye, ki erősebb? Mi, vagy a te istened?” – azzal lenyomták a fogantyút. Iszonyú dörrenés rázta meg a hegyek csöndjét. Utána gyors egymásutánban még egy sorozat robbanás. A kőtemplom megingott és

összeroskadt. Körülötte por és füstfelhő emelkedett, ami néhány pillanatra elfödte az omló romokat. Mikorra eloszlott, már csak egy otromba nagy kőhalmaz maradt a dombon. A roppant földgyaluk dübörögve megindultak és lassú kínlódással tolni kezdték az irdatlan kőhalmazt a templom helyéről.

Mire a falupusztítók elkészültek a munkájukkal s két embert felküldtek az erdő szélére, hogy hozzák le onnan a papot, már csak elvágott köteleket találtak a helyén.

Fél évre rá egy másik pap, Tőkés László nevű,¹ kirobbantotta a forradalmat, mely elsöpörte a diktátort és felszabadította a román népet. De hiába volt ez a fölszabadulás magyar pap kezdeményezése, a három milliányi erdélyi magyart mégsem szabadította föl. Alig három héttel a meghirdetett „felszabadulás” után láncokkal, vasbotokkal, dorongokkal felfegyverzett részek tömegek, akik magukat a „román tűzhely” őrizőinek nevezték, megrohanták a magyar városokat, falvakat, embereket vertek agyon, nyomorítottak meg, lányokat, asszonyokat gyötörték, és a karhatalom tétlenül nézte vérengzéseiket.

Nyár folyamán megvadászták a hegyeket s könyörtelenül kiirtottak mindenkit, akit ott találtak. Köztük a bodzás-atyai kőtemplom utolsó papját is, akinek sovány, összetört testét ott lelték meg a nagy szikla alatti szedresben. „Alighanem megbotlott egy kőben s leesett a szikláról” – jelentették a hatóság emberei és engedélyt adtak a környék magyarjainak hogy temessék el valahol.

A kőtemplom helyén pedig csalán és szeder lepi ma az irdatlan kőhalmazt a legelővé változtatott kopár domboldal felett ahol valamikor a falu állott, s a juhokat legeltető oláh pásztorok napnyugta táján sietve terelik el a nyájaikat onnan, mintha gonosz lidércektől félnének.

¹ A novellát az *Erdélyi Napló* 2005. november 22-i kiadása alapján közöljük. Simó Józsefnek, az író házából hozott eredeti szövegében az író néven nevezi Tőkés Lászlót, „Erdély hőstét”. A Mentor kiadó egy 2005. évben megjelentetett kötetében cenzúrázva, a református püspök nevének kihagyásával jelent meg az írás. (Fazekas Csaba szíves közlése alapján, A szerk.)